

Sz. Nagy Gábor

Az 1945. júliusi papírbotrány reprezentációja a korabeli politikai sajtóban*

1945. július 19-én a Nemzeti Parasztpárt központi lapja, a Szabad Szó beszüntette megjelenését. Ez az eset a koalíciós időszak első átfogó sajtótámadását indította el az Ideiglenes Nemzeti Kormány ellen. A politikai lapok a kormány sajtópolitikáját okolták a parasztpárti lap – mint később kiderült – ideiglenes megszűnése miatt. A lapok élesen támadták a Neményi Papírgyár Részvénytársaságot, a kormány sajtópolitikáját, valamint annak egyszemélyi irányítóját, Balogh István miniszterelnökségi államtitkárt. Az offenzíva végül eredményesen zárult: a baloldali lapok által főbűnösként kikiáltott Baloghot a kommunista párti Kállai Gyula váltotta fel, és lett kezdetben a papírkiutalás felelőse. Így a Magyar Kommunista Párt megtette az első lépést azon az úton, amelyet Rákosi Mátyás így fogalmazott meg a 1945. május 21–22-én tartott országos pártértekezleten: „Meg kell szerezni a sajtó irányítását. A harc most a sajtó területére tevődik át. Jó fegyver van a kezünkben: a papírkiutalás. A reakciós lapokat ki kell éheztetni.”¹

Tanulmányomban a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak napilapjaiban megjelent írások tükrében mutatom be a Nemzeti Parasztpárt központi napilapja, a Szabad Szó megjelenése körül kirobbant sajtóbotrányt 1945. július közepe és augusztus eleje között. A sajtóban megjelent írások tükrében azonban nemcsak az 1945 nyarán történt eseményeket vizsgálom, hanem ennek kapcsán bemutatom az 1944 decemberétől 1945 augusztusáig tartó időszak sajtópolitikáját is, vagyis azt, hogy mi vezetett az 1945. júliusi-augusztusi botrányhoz, és milyen végkifejlete lett mindennek.²

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány sajtópolitikája 1944 decembere és 1945 júliusa között

Az 1945. júliusi-augusztusi sajtópolitikai összeütközés ugyanis nem az első ilyen konfrontáció volt a koalíciós pártok között. Szinte az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának kezdete óta folyt a vita a pártok között a sajtóról. Ezek főleg a Minisztertanács ülésein kerültek napirendre, de időnként a pártközi értekezleteken és a Budapesti Nemzeti Bizottság ülésein is szóba került a lapok kérdése. Szerkezeti változást azonban csak az 1945. július-augusztusi botrány hozott végül a sajtóirányításban. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai közötti sajtótárgyú megbeszéléseken főként a lapengedélyezés és a papírellátás kérdése került szóba. A lapengedélyezések kérdése azonban az 1945. január 20-án Moszkvában megkötött fegyverszüneti egyezmény alapján gyorsan nyugvópontra jutott. Az egyezmény 16. pontja kimondta, hogy sajtótermékek megjelenése csak a szovjet irányítás alatt álló Szövetséges Ellenőrző Bizottság előzetes engedélye lapján lehetséges.³ A magyar kormány így csak adminisztratív feladatot látott el. A Miniszterelnökség Sajtóosztályának tevékenysége mindössze arra korlátozódott, hogy a benyújtott lapengedélyeket általában egy-két havonta összegyűjtve megküldte jóváhagyásra a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz. Ennek ellenére bizonyos mozgástere volt a Sajtóosztálynak. Balogh István mint a Sajtóosztályt felügyelő miniszterelnökségi

* A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Médiatudományi Kutatócsoportjának támogatásával jött létre.

¹ Idézi Vass és Zalai (1991: 33).

² A kérdést korábban röviden érintette Zalai (1990).

³ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 525/1945. számú miniszterelnöki rendelete a fegyverszüneti egyezmény kihirdetése tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1945. március 17.

államtitkár a kérelmeket aszerint csoportosította, hogy az engedély megadását a magyar fél javasolja-e vagy sem. A Miniszterelnökség Sajtóosztálya az elutasítást minden esetben a fennálló papírhiánnyal indokolta.

A kormány mindezek mellett a sajtóban megjelenő tartalmakat is igyekezett ellenőrizni. Hogy mindennek érvényt szerezzen, 1945. március 1-jei hatálybalépéssel kiadta a 390/1945. számú miniszterelnöki rendeletet.⁴ A rendelet értelmében sajtótermékeket kinyomtatni csak a Miniszterelnökség Sajtóosztálya (vagy az általa megbízott hatóság) előzetes engedélye alapján lehetett. „Amennyiben a bemutatott közlemény a hadviselés vagy az állam más fontos érdekét sértené”, az ellenőrző félnek jogában állott a nyomtatási engedélyt megtagadnia. A rendelet azonban óriási tiltakozást váltott ki a koalíciós partnerek között, mivel a pártok lapjait is előzetes cenzúra alá helyezte volna, ami ellentétes volt a pártok ilyen irányú megállapodásával. Április 18-án a Budapesti Nemzeti Bizottság ülésén Kállai Gyula kommunista párti politikus kelt ki a rendelet ellen (Budapesti Nemzeti Bizottság, 1975: 99–101). Balogh István viszontválaszában (már a Minisztertanácson) azonban azzal védekezett, hogy az előzetes cenzúrára a fegyverszüneti megállapodás kötelezte a kormányt (Dálnoki Miklós Béla, 1997: 334). Április 20-án azonban életbe lépett a 390/1945. számú miniszterelnöki rendeletet módosító 659/1945. számú miniszterelnöki rendelet, amelynek értelmében a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak, valamint az egyházak lapjainak előzetes ellenőrzése kikerült a rendelet hatálya alól.⁵

A lapengedélyek megadása mellett a sajtóirányítás megszervezése is legalább ilyen fontos feladat volt. Az erről szóló tervet Balogh István a Minisztertanács február 9-ei ülésén mutatta be a minisztereknek. Balogh egy teljes mértékben központosított sajtóirányítási modellt vázolt fel, amelyben minden szál egy helyen, a Miniszterelnökség Sajtóosztályán összpontosult volna, legyen szó adminisztratív vagy éppen rendészeti intézkedésekről. Tervezetében még arra is javaslatot tett, hogy a pártok csak Budapesten adjanak ki önállóan lapot, vidéken inkább a koalíciós alapon szerveződő sajtó részesüljön előnyben (Dálnoki Miklós Béla, 1997: 195). A jelen lévő miniszterek ekkor még nem emeltek kifogást Balogh tervei ellen. Igaz, hogy február elején még alig tíz lap jelent meg az országban,⁶ Budapesten pedig egyedül a koalíciónak mondott, de valójában a Magyar Kommunista Párt irányítása alatt álló Szabadság volt az egyetlen sajtótermék (Hegedűs & Kozák, 2001; Haraszi, 1986; Zalai, 1993).

Mindezek mellett nem feledkezhetünk meg a sajtó megjelenéséhez szükséges papír biztosításáról sem. Nem túlzás azt állítani ugyanis, hogy az 1918 utáni sajtótörténet egyik legfontosabb kérdése a sajtó papírellátása. Ez ugyanis nemcsak gazdasági, hanem politikai kérdés is volt. Ennek megfelelően nagyon hatékony cenzurális eszköz is a hatalom kezében, hiszen sok esetben nagyon nehéz megállapítani, hogy a döntések hátterében melyik kérdés volt a döntő.

A sajtó részére biztosítható papír mennyisége szoros összefüggésben állt a papírgyárak számával, de önmagában a papírgyárak jelentős száma nem jelentett garanciát az elégséges papírellátásra. Az első világháború előtt hiába működött tizenhét, kifejezetten papír előállítására szakosodott gyár, mégis folyamatos papírimporthra volt szükség, holott nyersanyagban sem volt hiány. A háború után mindössze két gyár, a diósgyőri és a nagymarosi maradt meg. A papírgyárak radikális csökkenése miatt a papírellátás továbbra is csak importból volt megoldható (Jenei & Pető, 1978). Ezt ellensúlyozandó, 1918 után több kormány is a papírkorlátozás eszközéhez nyúlt (Klein, 2012; 2013; Siklós, 1963). Ebben a korszakban a gazdasági szempontok hol burkoltan, hol leplezetlenül is a politikai okok mögé szorultak. A hazai termelés védelmére és a papírgyártás újbóli megindítására tett intézkedések végül is meghozták az eredményüket. Ezerkilencszáz-huszonnyolcban újabb három gyár létesült Budafokon, Csepelen és Piskén, 1928-ban pedig a Fűzfőn (Jenei & Pető, 1978). Az utolsó békeévben pedig már tíz papírgyár működött az országban. A második világháború miatt szinte teljesen az 1918-as szintre süllyedt a magyar papíripar.

A második világháború alatt a hazai papírkészlet jelentős része megsemmisült. A magyar papírgyártás háborús vesztesége az 1938-as értékkel számolva 33 millió pengő volt (Mares, 1984). Ennek eredményeképpen 1945 után súlyos papírhiány volt az országban. A háborús károk mellett tovább növelte a nehézségeket, hogy a megszálló szovjet csapatok minden nyomdát és így az ott található papírkészletet is lefoglaltak (Korom, 1981). Ezek aztán rövid időn belül a Magyar Kommunista Párt megalakuló helyi szervezeteinek a kezébe kerültek. Mindezek mellett a megszállt területeken a kommunista párt tagjai részére különleges engedéllyel szabad mozgást is biztosítottak. Így nem

4 Az ideiglenes nemzeti kormány 390/1945. számú miniszterelnöki rendelete a sajtórendészeti intézkedések újabb szabályozása tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1945. március 13.

5 Körrrendelet a 659/1945. számú miniszterelnöki végrehajtási intézkedések módosításáról. *Magyar Közlöny*, 1945. május 6.

6 Több mint tíz lapja van már az országnak. *Népszava*, 1945. február 2.

okozott nehézséget a háború alatt meg nem semmisült papírkészlet felkutatása és megszerzése (Varga, 1985). Ennek tükrében nem véletlenül kardoskodott Nagy Imre, a kommunista párt politikusa az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 23-án tartott első minisztertanácsi ülésén amellelt, hogy nincs szükség központi papírelosztásra, hanem a lapok maguk szerezzék be a nyomtatáshoz szükséges papírt. Mindezt a sajtószabadság nevében, de pártérdekeket előtérbe helyezve (Dálnoki Miklós Béla, 1997: 90).

A papírellátás fontosságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy 1944 decembere és 1945 februárja között tartott minisztertanácsi üléseken folyamatosan napirenden volt a papírelosztás kérdése. A Magyar Kommunista Párt kezdeti, fentebb már idézett felvetése azonban nem talált támogatókra a koalíciós partnerek között. A többi párt ugyanis – főként a Szociáldemokrata Párt javaslatára – a központi elosztást tartotta célravezetőnek (Dálnoki Miklós Béla, 1997: 90). Abban azonban egyetértés mutatkozott, hogy az országban jóval több papír található annál a tíz tonnánál, amennyivel a kormány 1945. január elején rendelkezett. Abban sem volt vita a pártok között, hogy az elrejtett papírt fel kell kutatni és azt a koalíciós pártok lapjai között igazságosan kell szétosztani (Dálnoki Miklós Béla, 1997: 113–114). Mindezek mellett Miklós Béla miniszterelnök is minden követ megmozgatott annak érdekében, hogy a szovjet csapatok által lefoglalt papírkészletet visszaszerezze.⁷

A papírhelyzetet a kormány végül az 1945. február 22-én hatályba lépett 340/1945. számú miniszterelnöki rendelet kiadásával próbálta megoldani. A rendelet értelmében az országban található papírkészlet bejelentési kötelezettség alá tartozik. A bejelentett papírkészletet a kormány zár alá veszi, és azt csak a Miniszterelnökség Sajtóosztályának előzetes engedélyével lehet felhasználni.⁸ Ezzel a lépéssel a papírelosztás végleg a kormány hatáskörébe került, ami – úgy látszott – véglegesen megoldja a hónapok óta húzódó papírügyet. Ahogy azonban az 1945. júliusi-augusztusi események is mutatták, a papírhelyzetet a beszolgáltatási rendelet kiadásával sem sikerül megnyugtatóan és minden kétséget kizáróan rendezni.

A botrány kirobbanása

A Budapesti Nemzeti Bizottság 1945. július 18-ai ülésén Kovács Imre, a Nemzeti Parasztpárt főtitkára napirend előtti felszólalásában jelentette be, hogy a párt központi napilapja, „a Szabad Szó kénytelen beszünetetni a megjelenését a papírhiány miatt”. Kovács beszédében egyrészt a kormány elhibázott sajtópolitikáját okolta, amely a pártközi megállapodás ellenére is több olyan lapot engedélyezett, amelyet nem a pártok vagy a kormány adott ki, másrészt a Neményi Testvérek Papírgyár Részvénytársaságot, amely úgy akar minél nagyobb bevételt szerezni, hogy a rotációs papír-gyártásáról másfajta papírgyártásra térne át, pedig „a rotációs papír életszükségletet jelent a demokráciában”. Kovács szerint a megoldást az jelentené, ha a kormány megszüntetne minden olyan lapot, amely nem a pártközi megegyezés alapján jelent meg, és ezzel párhuzamosan államosítaná a Neményi Papírgyárat is, hogy a lapok részére a szükséges papírmennyiség biztosított legyen (Budapesti Nemzeti Bizottság, 1975: 185).

Másnap, július 19-én a Szabad Szó rendkívüli kiadása első oldalán „A Nemzeti Parasztpárt és a Szabad Szó kiáltványa” volt olvasható, amely Kovács előző napi beszédéhez hasonlóan a kormányt és a Neményi-gyárat vádolta meg a lap megjelenésének ideiglenes szüneteltetésével. A Neményi-gyár ugyanis az egyetlen olyan üzem volt 1945 nyarán, amely rotációs papír-gyártással foglalkozott.⁹ „Erre a rendkívüli kiadásra az utolsó tekerics rotációs papírt használtuk fel” – írja a lap, majd felsorolja az elnémulás okait is: a háború alatt az ország papírállományának jelentős része megsemmisült. Emiatt a kormány a még fellelhető papírkészletet zárolni volt kénytelen, ami azt vonta maga után, hogy a piacról eltűnt az újságy nyomó papír. Ez pedig a papír felhasználásának „legszigorúbb rendezését” (kiemelés az eredetiben – Sz. N. G.¹⁰) követelte volna”, ahogy azt a parasztpárt minden fórumon követelte is. A Nemzeti Parasztpárt nemcsak követelte mindezt, hanem – ahogy a Szabad Szó írta – „szerényen meg is maradtunk [tudniillik a Nemzeti Parasztpárt – Sz. N. G.] az egy Szabad Szó mellett”. Azonban „a kormány sajtópolitikája nem emelt gátat az újabb és

7 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-A-1-j-V-32/1945. (10. d.); Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-A-1-j-V-83/1945. (10. d.).

8 Az ideiglenes nemzeti kormány 340/1945. számú miniszterelnöki rendelete a nyomdaiparban felhasználható papír bejelentéséről és zárolásáról. *Magyar Közlöny*, 1945. március 13.

9 Ennek az a jelentősége, hogy a lapokat újságy nyomó (rotációs) papírra nyomják.

10 Ahol külön nem jelölöm, ott a kiemelés az eredeti szövegben is így szerepel.

újabb lapalapítások elé”. Ennek eredménye pedig az lett, hogy „újságpapírfronton ma a legocsmányabb feketezés folyik”. Így fordulhatott elő, hogy a lapok az 1939-es árak tízszerese, míg a rotációs papír ára a feketepiacon a kétszázszorosa lett. De a lap nem látja jobbnak a papírgyártás terén uralkodó állapotokat sem. A piacon egyeduralkodó Neményi Papírgyár „árait a békebeli árak 110-szeresére akarja emelni!” Ennek pedig az lenne az eredménye, hogy a lapok ára hatszorosára emelkedne fel,¹¹ amit a Szabad Szó nem fogadhat el. Ezzel kapcsolatban ugyan megindultak a tárgyalások a lapkiadók és a gyár között, azonban a Neményi-gyár végül a „szénhiányra” hivatkozva beszüntette a rotációs papír-gyártást. A lap szerint ez nem valós indok volt, ugyanis a gyár vezetői megoldhatónak tartották ennek az áthidalását. A lap mindebben a Miniszterelnökség Sajtóosztályának a tétlenségét látta, amely nem volt hajlandó lépéseket tenni kormányzati szinten a problémák megoldására. A Szabad Szó ilyen helyzetben nem tehetett mást, mint hogy követeléseket fogalmazott meg az illetékes szerv felé: követelte a papírelosztás megoldását, az elosztás arányosítását és a papírgyárak államosítását. A papírelosztásnál véleményük szerint elsőrendű érdek a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lapjai papírellátásának a biztosítása.¹²

Még ugyanazon a napon a Magyar Kommunista Párt központi napilapja, a Szabad Nép,¹³ valamint a Szociáldemokrata Párt napilapja, a Népszava¹⁴ is kiállt a Szabad Szó mellett, és éles hangú írásokban támadták a kormány sajtó-, valamint a Neményi-gyár papírpolitikáját.

Látható, hogy a politikai napilapok – a kisgazdapárti Kis Újság kivételével – már július 19-én felléptek a Szabad Szó mellett, és a kormány elhibázott sajtó- és papírpolitikáját okolták a kialakult helyzetért. A Népszava ennél is tovább ment a felelősök keresésében: Balogh Istvánt, nevének említése nélkül, bűnősként állította be, reakciónak és a nép ellenségének bélyegezve.¹⁵

Mindenekelőtt a baloldali lapok álláspontja volt az, hogy három felelőse van a kialakult helyzetnek: a kormány, a Neményi Papírgyár és Balogh István.

A Neményi Papírgyár és a papírhelyzet

1945 nyarán ugyan több papírgyár is működött az országban, azonban csak a Neményi-gyár tudott az újságok számára nélkülözhetetlen rotációs papírt előállítani. Azonban az ott előállított havi 250 tonna papír nem volt elegendő, hogy a folyamatosan növekvő számú lappiacot ellássa. Ráadásul ennek a mennyiségnek egy részét jóvátétel fejében a Szovjetunióba szállították (Dálnoki Miklós Béla, 1997: 680). Mindezek mellett a gyár nyersanyag- és raktárkészletét a Vörös Hadsereg lefoglalta és elszállította az országból, valamint jóvátétel fejében igényt tartottak a gyár gépeire is (G. Vass, 2011). Balogh István közbenjárására azonban a szovjet fél még áprilisban ígéretet tett arra, hogy a Neményi Papírgyárban gyártott papír egy részéről a magyar kormány javára kész lemondani.¹⁶

A baloldali lapok ennek ellenére úgy állították be a papírhiányt, mintha az kizárólag a kormány és a Neményi-gyár felelőssége lenne. Láthattuk, hogy a Szabad Szó is ennek a véleményének adott hangot, de ezzel nem volt egyedül: a Népszava és – ez nem okoz különösebb meglepetést – a Szabad Nép szintén ezt az álláspontot képviselte, és még a kormányközeli Magyar Nemzet is a Neményi Papírgyárat vádolta meg, hogy „szabotázzsal akarja megzavarni a demokrata Magyarország termelési rendjét”.¹⁷ A Szabad Nép szerint a Neményi-gyár képes lenne egymaga is ellátni az egész magyar sajtót papírral, de a gyár vezérigazgatója, Aschner Pál¹⁸ „nem akarja, hogy a demokratikus magyar sajtónak legyen papírja!” A lapok abban is egyetértettek, hogy a válságra egyetlen megoldás van: a kormánynak államosítania kell a papírgyárat.

11 1945. júliusában egy napilap ára 2 pengő volt.

12 A Nemzeti Parasztpárt és a Szabad Szó kiáltványa. *Szabad Szó*, 1945. július 19.

13 Demokrácia és papír. *Szabad Nép*, 1945. július 19.

14 A hivatalos sajtópolitika megbénította a Nemzeti Parasztpárt lapját. *Népszava*, 1945. július 19. Éles támadások a miniszterelnökség sajtópolitikája ellen a Budapesti Nemzeti Bizottság ülésén is. *Népszava*, 1945. július 19.

15 A hivatalos sajtópolitika megbénította a Nemzeti Parasztpárt lapját. *Népszava*, 1945. július 19.

16 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-A-1-j-V-2529/1945 (10. d.).

17 A Szabad Szó papírhiány miatt nem jelent meg. *Magyar Nemzet*, 1945. július 19.

18 Aschner Pál már a háború előtt is igazgatótanácsi tag volt a Neményi Papírgyár Részvénytársaságban. A háború befejezése után 1945 tavaszán érkezett haza a tulajdonos Neményi Józseffel, és egészen az 1948-as államosításáig a gyár igazgatója volt. Ascher végül 1956-ban költözött Kanadába. Édesapja Aschner Lipót volt, a Tungsram alapítója, az Újpesti Torna Egylet alapítója, korának egyik legnagyobb üzletembere.

Július 20-án a kisgazdapárti Kis Újság bevallotta, hogy eddig azért hallgatott papírkérdésben, mert azon a véleményen volt, hogy ez minden lap belső ügye. Időközben azonban kiderült számára, hogy ebben a témában semmiféle jó szándék nem várható el, ellenben van „sötét üzleti spekuláció, pénzharácsolási vágy, tőkegyűjtés”, ezért az sem kizárt, hogy a többi lap is a Szabad Szó sorsára juthat, ha nem oldódik meg a papírkérdés. A lap is feltette a baloldali sajtó által már boncolgatott kérdést, hogy kit terhel mindezért a felelősség. Mivel a háborúban a hazai papírkészlet nagy része megsemmisült, ezért is volt szükség a még fellelhető csekély mennyiség zárolására, és ezért voltak éles viták a pártközi értekezleteken szinte minden egyes lapengedély körül. A zárolás nyomán azonban megszűnt a papírvásárlási lehetőség, és nem lehetett rendes áron papírt venni, csak a feketepiacon. A lap is helytelenítette a kormány papírpolitikáját, amely szerinte feketézéshez vezet, és ennek lett az eredménye, hogy az 1939-es évekhez viszonyítva a papír ára a kétszázötvenszeresére, míg a lapok ára a tízszeresére emelkedett. A kormány csődje után elvárták volna, hogy legalább az ország egyetlen rotációs papír-gyártásra berendezkedett gyára, a Neményi Papírgyár tisztességesen fogja kezelni ezt a helyzetet. Azonban a lap szerint a gyár visszaélt monopolhelyzetével, és száztízszerezésre kívánta emelni a papír árát. A lap szerint megengedhetetlen, hogy a reakció kihasználja a papírfronton mutatkozó válságos helyzetet. A sajtó megjelenése ugyanis „lét vagy nemlét kérdése az új magyar demokráciának”, ezért követelte a Kis Újság a kormánytól, hogy tegye meg a „legerélyesebb és legsürgősebb intézkedéseket”, valamint vizsgálja ki a visszaéléseket, és a legszigorúbb büntetéseket tegye kilátásba a helyzettel visszaélőkkel szemben. A papírügyben a lapok és a Neményi-gyár között hetek óta húzódó megbeszélések a lap szerint azért végződtek kudarccal, mert a gyár a szénhiányra hivatkozva beszüntette a papírgyártást, ugyanakkor utalt arra, hogy ezt a „bizonyos” problémát „át lehetne hidalni”. A Kis Újság szerint a demokratikus pártoknak össze kell fogniuk és együtt kell felvenniük a harcot „az ellen a sötét reakciós törekvés ellen, hogy papírhiány miatt” a lapjaik ne jelenhessenek meg. Ezért követeli a kormány azonnali intézkedését, a papírkérdés megoldását és annak igazságos felosztását, valamint a Neményi-gyár elleni vizsgálatot.¹⁹

A július 21-ei számában a Kis Újság már arról tájékoztatta az olvasókat, hogy a pártvezetők július 20-ai ülésén döntés született arról, hogy intézkedéseket terveznek a papírgyártás felgyorsítására, a rejtett papírkészletek felkutatására. Mindezek mellett az ülésen a lap szerint felvetődött a lapkiadók felelőssége is a papírhiány kialakulásában, ugyanis a kormány szerint a lapok 50-70 százaléka eladatlan marad, ami a jelenlegi helyzetben „az oktan papírgazdálkodás minden ismervét kimeríti”. A Kis Újság beszámolt arról is, hogy Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök felkérte Bán Antal iparügyi minisztert, hogy fokozottan ellenőrizze a papírgyártást, gondoskodjon a megfelelő mennyiségű szénellátásról, és miniszteri biztosokat is nevezzen ki a gyárakhoz. A lap úgy értesült, hogy ilyen biztos kinevezésére kerül sor a Neményi Papírgyárhoz, valamint a szentendrei, a szolnoki, a diósgyőri és talán a fűzfői papírgyárhoz is. Gerő Ernő kereskedelem- és közlekedésügyi minisztert pedig arra kérte, hogy biztosítsa a szükséges vagonokat a gyárak számára a szén soron kívüli leszállításához.²⁰

A Népszava még aznap válaszolt a Kis Újságban megjelentekre. Bán és Gerő Miklós Béla általi felkérését nemes egyszerűséggel úgy jellemezte, hogy „ebben a formában szemenszedett hazugság”, ugyanis Bán és Gerő „saját elhatározásukból tették ezeket az intézkedéseket”, és nem Balogh felkérésére.²¹ A Népszava arról is beszámolt, hogy Bán Antal „az összes papírgyárakba kiküldötte szakértő mérnökét”, aki megvizsgálta a gyárak nyersanyagkészletét, a gépeket, majd a gyárak vezetőivel és az üzemi bizottságokkal megtárgyalta a papírgyártás lehetőségeit. A szolnoki papírgyár a tervek szerint augusztusban kezdi meg a rotációs papír gyártását. A Népszava szerint „48 órán belül sikerült a megoldhatatlannak látszó problémát megoldani”, mivel az öt magyarországi papírgyár üzembe helyezésével havonta 600 tonna papírt lehet gyártani, ami elegendő arra, hogy a lapok számára biztosítva legyen a papír. A lap beszámolt arról is, hogy a politikai rendőrség megkezdte a nyomozást a Neményi Papírgyárban, és a gyár több vezetőjét, köztük Aschnert is kihallgatták. A vizsgálat ezzel még nem ért véget, a kihallgatások tovább folytak, hogy megállapíthassák, „mi a háttere a papírgyártás körül támadt válságnak, amely megbénulással fenyegeti az egész magyar demokratikus sajtót.”²²

19 Mi van a papírfronton? *Kis Újság*, 1945. július 20.

20 A papír-front. *Kis Újság*, 1945. július 21.

21 Mi a helyzet a papírfronton? *Népszava*, 1945. július 21.

22 Bán Antal intézkedése a papírügyben. *Népszava*, 1945. július 21.

A Szabad Nép július 21-én arról adott hírt, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság 250 tonna rotációs papírt bocsát a „demokratikus magyar sajtó rendelkezésére”.²³ Július 24-ei számában pedig „illetékes helyről nyert értesülés szerint” az állt, hogy még aznap ki is neveztek a papírgyárak élére a kormánybiztosokat, és a lapok megkapták „az arányos elosztás szerint őket illető papírutalványt”. A lap úgy értékelte a helyzetet, hogy sikerült a papírkérdést a „demokratikus közvélemény teljes megelégedésére” lezárni.²⁴

Augusztus 1-jén befejeződtek a rendőrségi vizsgálatok a papírügyben, aminek eredményeként Aschner Pált árdrágítás címén le is tartóztatták.²⁵ Sajnos azonban erről az ügyről a továbbiakban nem szóltak a lapok, levéltári forrás pedig még nem került elő ezzel kapcsolatban, így nem tudjuk, hogyan zárult az ügy.²⁶ Az azonban biztos, hogy túl nagy büntetést nem kapott, ugyanis egészen 1948-ig a gyár igazgatója maradt.

A kormány felelőssége

A baloldali lapok és azok prominens személyiségei által oly sokszor elismételt lapengedélyek ügye nem volt ismeretlen a Miniszterelnökség Sajtóosztálya előtt sem. A Miniszterelnökség Sajtóosztálya a botrány kirobbanása előtt egy héttel már érzékelte azt a problémát, hogy túl sok olyan sajtótermék jelent meg, amely nem köthető a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjaihoz, és ezek nagy része engedélyt sem kapott a megjelenésre. A Sajtóosztály 1945. július 11-én a Magyar Államrendőrség Budapesti Rendőrkapitányságához írt átiratában külön fel is hívta ezeket a lapokra a figyelmet, kiemelve azt is, hogy ezek megjelenése milyen veszélyeket rejt. Az engedély nélkül megjelent lapokat ugyanis senki nem tudta ellenőrizni, és ezekben a Miniszterelnökség Sajtóosztályának véleménye szerint többször is „vallás- és nemzetgyalázó” cikkek jelentek meg, valamint olyan írások is, amelyeket külpolitikai szempontból kockázatosnak ítélték. Ezt a kockázatot pedig sem a kormány, sem bármilyen magyar hatóság fel nem vállalhatta. Ezért arra kérte a Főparancsnokságot, hogy a nyomdákat utasítsa jelentéstevérsre a helyi rendőrségnél, hogy rendelkeznek-e a Miniszterelnökség Sajtóosztályától származó lapengedéllyel. Ha nem, akkor nyolc napos határidőt adjanak számukra, hogy azt beszerezzék. Ha nyolc nap után sem tudnak engedélyt bemutatni, akkor a lap megjelenését hatóságilag kell megakadályozni. Ha ennek ellenére a nyomda továbbra is előállítja a lapot, a nyomdát le kell állítani. Még ugyanezen a napon a Miniszterelnökség Sajtóosztálya a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak a figyelmét is felhívta ezekre az engedély nélkül megjelenő lapokra. A koalíciós pártoktól azt kérte, hogy a pártjuk kiadásában megjelenő összes fővárosi és vidéki lap jegyzékét küldjék meg az Miniszterelnökséghez, mégpedig, ha az lehetséges, a lapengedély számát és dátumát is feltüntetve. Ugyanis a fentebb említett esetek miatt szükségessé vált a lapengedélyek revíziója és ellenőrzése. Felhívta a pártok figyelmét arra is, hogy a lapengedély kiállításához elegendő az, ha egy párt az adott lapot sajátjának minősíti. Azokat a lapokat, amelyeket azonban egyetlen párt sem tekint a magáénak, a Miniszterelnökség Sajtóosztálya megszünteti, és a kiadó nyomdát is felelőssé teszi a megjelenésben. „Miután nem az a cél, hogy a pártok sajtója a legkisebb korlátozás alá kerüljön, hanem ellenkezőleg csak az biztosíttassék, kérem szíves közreműködésüket és lehető sürgős közlésüket” – záródik a pártokhoz intézett levél.²⁷

A baloldali lapok ennek ellenére kivétel nélkül a kormány sajtópolitikáját tették felelőssé a kialakult helyzetért. A kormány ugyanis állításuk szerint megszegte a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai között létrejött megállapodást azzal, hogy a pártokon kívül másokat is lapengedélyhez juttatott. Ahogy Kovács Imre fogalmazott a Budapesti Nemzeti Bizottság július 18-ai ülésén: „az aszfalton kivirágoztak a bulvársajtó-termékek” (Budapesti Nemzeti Bizottság, 1975: 185). A korszakban a „bulvár” címkét minden olyan könnyedebb hangvételű írás (riport, bűnügyi beszámoló) megkapta, amely nem az ország átalakulásával, eredményeivel, politikájával foglalkozott. Ahogy Rákosi Mátyás az 1948. március 23-án tartott sajtófogadáson mondta: „az a szenzációhajhászás, mely pártkülönbség nélkül elterjedt a sajtóban, alkalmas arra, hogy a valóban fontos kérdésekről elterelje a tömegek figyelmét” (Rákosi, 1949: 45–46).

²³ A szovjethatóságok 250 tonna rotációs papírt adnak a magyar sajtónak. *Szabad Nép*, 1945. július 21.

²⁴ Új rend a papír-fronton. *Szabad Nép*, 1945. július 24.

²⁵ Papírdragításért letartóztatták Aschner Pált, a Neményi-papírgyár igazgatóját. *Szabad Szó*, 1945. augusztus 1.

²⁶ Érdeklenség, hogy Aschner Pál édesanyja július 31-én levelet írt férjének, Aschner Lipótnak Svájcba, de egy szóval sem említette a fia elleni eljárást (lásd Rojtkó, 2011).

²⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-A-1-j-V-4652/1945 (10. d.).

A Szabad Nép szerint hiába volt a megállapodás, ha „a kutya se gondoskodott arról, hogy végre is hajtsák”, pedig „elsősorban a Függetlenségi Front négy pártjának kell biztosítani a sajtóját”, még olyan áron is, hogy se a kormánynak, se a Polgári Demokrata Pártnak nem jelenik meg lapja. Mert a „magyar demokrácia meg tud lenni ú. n. kormányajtó nélkül, meg a Polgári Demokrata Párt napilapja nélkül is, de nem tud meglenni parasztpárti, kommunista, kisgazdapárti, szociáldemokrata sajtó nélkül”. Ezt pedig úgy lehet elérni, hogy a kormány következetesen végrehajtsa a 340/1945. számú rendeletét,²⁸ azaz szigorú büntetés terhe mellett megköveteli a papírkészlet bejelentését, valamint döntést hoz arról, hogy „mely lapok megjelenését kell elsősorban biztosítani, melyeket kell beszüntetni, melyeket kell napilapból hetilappá változtatni”.²⁹

Szintén a kormány felelősségét hangsúlyozták a Magyar Nemzet, A Reggel és A Mai Nap megjelenése kapcsán. Kállai már áprilisában rámutatott arra, hogy ezek a lapok úgy jelentek meg, hogy egyik párthoz sem voltak köthetők, mégis engedélyt kaptak a kormánytól. Igaz – tette hozzá Kállai –, a kormány félhivatalos lapjaként szolgáltak, de akkor is kérdés, hogy miért kell a kormánynak három lap? (Budapesti Nemzeti Bizottság, 1975: 99–101). A Népszava július 19-ei száma pedig azt közölte olvasóival, hogy A Mai Nap és a Magyar Nemzet „nyomdájában, a Hungáriában garmadával tornyosodik a rotációs papír, majd feltette a kérdést, hogy „kié ez a két lap, kié ez a sok papír?”³⁰ A Szabad Nép szerint pedig a magyar demokrácia el tudja viselni A Mai Nap, a Magyar Nemzet és A Reggel hiányát is, ha arról kell döntenie, hogy kormányajtó vagy egy párt sajtóterméke jelenjen meg.³¹

Balogh István keresztútban

Balogh nem most először került olyan helyzetbe, hogy a baloldali sajtó éles támadást intézett ellene, úgy állítva be őt, mint aki egyszemélyes sajtóosztályként a kezében tartja a sajtóirányítást. Baloghra a már bemutatott 390/1945. számú miniszterelnöki rendelet kiadása után zúdult rá az első osztály a baloldali sajtóból. Ekkor a nevében többpárti, de erős kommunista befolyás alatt álló Szabadság azzal vádolta meg őt, hogy egy személyben akarja irányítani a sajtót, valamint fel akarja támasztani a „sajtó-Führerek” korszakát, amikor a lapok szerkesztőinek megmondták, hogy melyik oldalon kell közölni a miniszterelnök beszédét, hogy melyik részből „kell vezércikket fabrikálni”, mit kell kiemelni és milyen következtetéseket kell levonni.³²

Balogh a Szabad Szó miatt kirobbant papírbotránykor sem kerülhette el a baloldali sajtó támadását. A Népszava már említett július 19-ei írásában – egyelőre még név nélkül – „korrupt, kapitalista, fasiszta, szegedista” címkével illette Baloghot, és olyan embernek állította be, aki a szószékről a sajtó szabadságát hirdeti, de „onnan leszállva a szabad papíruzsorát”. A cikk írója szerint az ilyen ember nem más, „mint ellensége a legegységesebb demokratikus jognak, a sajtószabadságnak, tehát reakciós, az ország ellensége”.³³ A Szociáldemokrata Párt másik napilapja, a Világosság pedig a július 20-ai számában arról írt, hogy a lap kiderítette, Balogh áll A Mai Nap mögött. A lap azt is megtudta, hogy Társas cégek jegyzéke 1939-es kiadásából kiderült: Balogh „200 részvény képviselőjében jelent meg”. Egy 1939. október 1-jei, A Mai Nap Újságvállalat Részvénytársaság igazgatósági ülésén készült jegyzőkönyvből pedig egyértelműen kiderült, hogy a részvényes Balogh megegyezik az államtitkár Baloghgal. Így lett érthető a Világosság szerint, hogy miért éppen „A mai nap nyomdájában, a Hungáriában [...] tornyosodik a rotációs papír”.³⁴ Még ugyanebben a számban Marosán György Balogh és a Miniszterelnökség Sajtóosztályának működéséről fogalmazott meg éles kritikát. Az írás szerint a kormány elismerte, hogy „milyen fontos szerepe van ennek a lapnak [a Népszavának – Sz. N. G.], de a papírt csak élet-halálharcra lehetett napról-napra megszerezni”. Marosán szerint a lap szerkesztősége, kiadója, de még a Szociáldemokrata Párt titkársága is folyamatosan kérte Baloghot, hogy biztosítsa a szükséges papírt a lap számára,

28 Az ideiglenes nemzeti kormány 340/1945. számú miniszterelnöki rendelete a nyomdaiparban felhasználható papír bejelentéséről és zárolásáról. *Magyar Közlöny*, 1945. március 13.

29 Demokrácia és papír. *Szabad Nép*, 1945. július 19.

30 A hivatalos sajtópolitika megbénította a Nemzeti Parasztpárt lapját. *Népszava*, 1945. július 19.

31 Demokrácia és papír. *Szabad Nép*, 1945. július 19.

32 Sugalmazás nélkül. *Szabadság*, 1945. április 19.

33 A hivatalos sajtópolitika megbénította a Nemzeti Parasztpárt lapját. *Népszava*, 1945. július 19.

34 Balogh István államtitkár „A mai nap” igazgatóságában. *Világosság*, 1945. július 20.

de ő „örökösén a tehetetlenségre hivatkozott”. Azonban már ekkor egyértelmű volt Marosán számára, hogy nincs itt szó semmiféle tehetetlenségről, Balogh egészen egyszerűen nem akarta, hogy a munkáspárti és a parasztpárti lapok jelenjenek meg és ellensúlyozzák a már „Debrecenben látszólagos szilárdan lefektetett reakciós sajtópolitikát”. Véleménye szerint a Miniszterelnökség Sajtóosztálya már akkor „szabotált papírfrontot”, amit mi sem mutatott jobban, mint hogy „méltóságosokat és színészeket” szállítottak a kormány autóin, ahelyett, hogy a lapok számára hoztak volna papírt. A cikk írója több kérdésre is választ szeretne kapni. Kíváncsi arra, hogy kik próbálnak a „demokrácia szellemével” össze nem egyeztethető papírpolitikát végrehajtani. Ki az, aki a pártok megállapodásával szemben magánkézbe adott több lapot, és miért nem akarja a kormány végrehajtani azt a „fontos határozatot”? Végül felteszi a kérdést, hogy miért Balogh irányítja még mindig a sajtópolitikát, amikor a lapengedélyek kiadása terén folyamatosan semmibe veszi a pártok megállapodását. Marosán követeli, hogy egy négypárti bizottság vizsgálja ki az ügyet, és azt, hogy „a sajtó ellenőrzését és vezetését Millok Sándor és Kállai Gyula államtitkárok kezébe tegyék le”. Mert ha ennek a két embernek a kezébe kerül a sajtópolitika irányítása, akkor nem fog olyan helyzet többé előállni, mint a mostani, és nem fognak szembe menni a „Magyar Nemzeti Függetlenségi Front sajtópolitikájával és a magyar nép érdekeivel”.³⁵ A Szabad Nép július 20-ai száma közölte a Világosságban megjelenteket Baloghról, és követelte, hogy az ügyet vizsgálják ki.³⁶ A kisgazdapárti Kis Újság július 21-ei számában a baloldali sajtó Balogh elleni támadására válaszul megjegyezte, hogy azokra „mindent lehet [...] mondani, csak azt nem, hogy a demokratikus küzdelem eszközeivel folynak”. A lap szerint Marosán azon állításából, hogy Balogh a háború alatt a kormány autóin furikáztatott színészeket, annyi az igazság, hogy a színészek (Sárdy János, Orosz Júlia és Ottrubay Melinda) a kormány meghívására érkeztek Debrecenbe, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság „tiszteletére rendezett estélyen” lépjenek fel. A Világosság vádját, amely szerint Balogh a Mai Nap igazgatósági tagja, nem tagadják, de nem értik, hogy mi a bűn abban, ha valaki 1939-től a Magyar Népfront lapjának az igazgatóságához tartozott. Ez olyan cselekedet volt, amely inkább tiszteletet, mint támadást érdemelne. Az egész harc – legalább is a Kis Újság szerint – a polgári oldal egyik prominens személyisége ellen zajlik, és a Független Kisgazdapártnak kötelessége, hogy kiálljon a tagja mellett, főként ha egy olyan emberről van szó, „aki mindezidáig a pártok feletti teljes bizalmat bírta”. A papírhiányt ugyanis nem a Miniszterelnökségen „idézték elő”, hanem a világháború hozománya, és „be fogják látni, hogy a demokráciának nem egymás irtása az érdeke, hanem az értékeknek mindenütt való igaz megbecsülése”.³⁷

A Kis Újság írására még aznap válaszolt a Népszava. A lap szerint Balogh „most úgy szeretné beállítani a helyzetet a sajtóján keresztül”, mintha az ellene indított támadás nem az ő személye, hanem az egész polgári társadalom ellen indított támadás lett volna. A Népszava azonban leszögezte, hogy nem kívánja támadni a Független Kisgazdapárt vezetőit, se a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bármely más pártját. „De igenis van perünk a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bármely pártjába, akár saját pártunkba, a Szociáldemokrata Pártba belopakodott reakciós elemekkel” – írta a cikk, és biztosította a közvéleményt, hogy ezt véghez is viszik. Mert – állítja a Népszava – Balognak semmi köze nincs a polgársághoz, amit alátámaszt az a tény is, hogy éppen egy polgári párt lapja esett áldozatul az ő sajtópolitikájának. A Kis Újság azon állítása, hogy a Magyar Népfrontot maga Balogh alapította 1939-ben, teljességgel hamis, „mert erről az 1939-es Népfrontról az égvilágon senki nem tud”. A Népszava szerint „letagadhatatlan történelmi tény”, hogy a Népfront megalakulása az ő lapjukhoz köthető, mégpedig egészen pontosan az 1941. december 24-ei karácsonyi számukhoz. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Népfront elnevezést „a náci-nyilas sajtókórus” mondta ki először. Éppen ezért Balogh nem tudna egyetlen olyan lapot sem mutatni, amelyben ő maga és 1939 szerepelne a Népfront megalakítójaként. Főként azért – érvel a lap –, mert akkoriban még nem „számította magát a baloldal tagjai közé”. A lap szerint mindezt alátámasztja az a tény is, hogy 1939-ben szerezte meg az addig „komoly, nívós és baloldali” Délmagyarország című lap részvényeinek a többségét, és tette keresztény politikai napilappá, ahogy arról a lap fejléce is tanúskodik. A lap pedig „180 fokos fordulattal jobbra tolódott”.³⁸ Valójában Balogh a zsidó származású Pásztor Józseftől szerezte meg a lapot, és valóban „keresztény politikai napilap” volt a lap fejlécére írva, azonban „igyekezett megőrizni a Délmagyarország liberális és demokrata jellegét”, amit az is bizonyít, hogy a lap

35 Marosán György: A kormány sajtópolitikája Debrecenről Budapestig. *Világosság*, 1945. július 20.

36 Balogh István miniszterelnökségi államtitkár A mai nap részvényese. *Szabad Nép*, 1945. július 20.

37 A papír-front. Hétfői lap lesz a Mai Nap, szünetel a Reggel. *Kis Újság*, 1945. július 21.

38 A papírfronttól a Népfrontig. *Népszava*, 1945. július 21.

legtöbb munkatársát továbbra is foglalkoztatta (Miklós, 2012).³⁹ A lap egészen odáig ment, hogy Baloghot a Magyar Élet Pártja (MÉP) szegedi vezérének nevezte. Balogh valóban tagja volt a MÉP szegedi csoportjának, „de nem tekinthető politikai meggyőződése által vezetett elvi politikusnak” (Klettner, 2004: 97). A lap szerint Balogh 1939-ben tehát nem hogy a Népfrontot⁴⁰ nem alapította meg, hanem éppen ebben az évben lett a Délmagyarország tulajdonosa és A Mai Nap igazgatósági tagja. Ezzel kapcsolatban a Kis Újság véleménye az volt, hogy ez Balogh számára nagy kockázatot jelentett. A Népszava erre azt válaszolta, hogy a Népszava munkatársának volt kockázat lenni, amit mi sem bizonyít jobban, mint az a tény, „hogy hányan vannak meg ma a Népszava akkori munkatársai közül és hányan vannak meg a »A mai nap« akkori igazgatósági tagjai közül”.⁴¹

A botrány utóhatása

A Balogh személye elleni koncentrált baloldali támadás végül célt ért, és a baloldali pártok nyomására a sajtó- és a papírpolitika irányítása Kállai Gyula és Millok Sándor kezébe került át. Ezerkilencszáz-negyvenöt július 21-én pedig újra megjelent a Szabad Szó.

A papírkérdés a lap újraindulása és a sajtópolitika baloldali kézbe adása ellenére sem oldódott meg. Ezért a továbbra is fennálló papírhiányra való hivatkozással a július 31-ei pártközi értekezleten döntés született arról, hogy a budapesti napközi lapok augusztus 2-ától, a reggeli lapok pedig 3-ától hétköznap négy, vasárnap hat oldal terjedelemben jelenhetnek meg. A fentebb megjelölt időponttól kezdődően a lapok kötelesek a példányszámukat öt százalékkal csökkenteni. Döntés született arról is, hogy A Mai Nap és a Reggeli Újság megjelenését átmenetileg szüneteltetik, valamint a Kossuth Népe című politikai napilap augusztus 4-éig reggel megjelenő napilapként, 4-e után pedig mint vasárnap délután megjelenő hétfői politikai napilap jelenhet meg (Pártközi, 2003: 93).

Balogh feladatait Kállai Gyula vette át, de a papírelosztás szabályozatlansága miatt neki sem sikerült rendet teremtenie. Kállai hivatali működése során sem szűnt meg a lapok megjelenését sújtó papírhiány. Előfordult, hogy egy lap csak késve vagy nem teljes egészében kapta meg a részére kiutalt papírt, és csak többszöri utánajárás után sikerült elérnie, hogy papírt kapjon. De még ekkor is fennállt a veszélye, hogy csak csökkentett adagot kapott.

A július közepén kirobbant a papírellátással kapcsolatos botrány és a sajtótámadások miatt a miniszterelnök, Miklós Béla is vizsgálatot rendelt el. Ennek a lefolytatásával Kállait bízta meg. A Miniszterelnökség a vizsgálatot végül 1945. október 24-én zárta le, különösebb eredmény nélkül. Miklós Béla ugyanis a vizsgálatról semmiféle jelentést nem kapott Kállaitól, ezért a Miniszterelnökség megállapította, hogy „Kállai – mint a Magyar Kommunista Pártba tartozó – államtitkár a vizsgálatok megejtésére okot fennforogni nem látott”.⁴²

A papírkérdés az egész koalíciós időszakban (sőt azon túl is) folyamatos problémát jelent. Igaz ugyan, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai, de mindenekelőtt a Magyar Kommunista Párt számára⁴³ mindig volt többkevesebb papír, azonban ez is azt igazolja, hogy a papírellátás döntően politikai kérdés volt.⁴⁴ Hiába volt 1947 végén folyamatosan a pártközi értekezletek egyik központi kérdése a lapok papírellátása, a folyamatos korlátozásokon kívül más megoldás nem született (Pártközi, 2003: 735–736, 964–974, 979–981, 987–996, 1025–1038). Ettől az örökségtől pedig a Magyar Dolgozók Pártja sem tudott szabadulni.

39 Az 1938. évi XV. törvény cikk értelmében időszakos lap kiadója, szerkesztője vagy állandó munkaviszonyban álló újságírója csak a sajtókamara tagja lehet. A törvény kimondta, hogy „...sajtókamara [...] tagjaiul zsidók csak olyan arányban vehetők fel, hogy számuk a kamara összes tagjai számának húsz százalékát ne haladja meg”. Ugyanez a húsz százalékos elv vonatkozott a lapok állandó munkatársaira is, lásd <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8070> (utolsó letöltés: 2014. április 2.).

40 A háború alatti népfrontmozgalmakról lásd Pintér & Szabó (1978), Vida (1986).

41 A papírfronttól a Népfrontig. *Népszava*, 1945. július 21.

42 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-A-1-j-V-9980/1945 (11. d.).

43 Ahogy a Polgári Demokrata Párt meg is jegyezte Tildy Zoltán miniszterelnöknek írt levelében: „...a marxista pártok egymás után indítják meg lapjaikat. Azok számára nincs papírhiány...” – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XIX-I-10-317/1945 (1. d.).

44 1946 tavaszán, a Baloldali Blokk megalakulásakor a hangsúly áttevődött a sajtórendészeti eljárásokra (a lapbetiltásokra), de 1946 végén újra a papírkiutalás vált a legfontosabb politikai eszközzé (lásd Nagy, 2013).

Irodalom

- G. Vass István (2011): Dokumentumok a magyar–szovjet jóvátételi egyezmény létrejöttéhez. *Archívnet*, 2011/2, http://www.archivnet.hu/diplomacia/dokumentumok_a_magyarszovjet_jovatteteli_egyezmény_letrejottehez.html?oldal=1 (utolsó letöltés: 2013. április 12.).
- Haraszi Sándor (1986): *Befejezetlen számvetés*. Budapest: Magvető.
- Hegedűs B. András & Kozák Gyula (2001): „Vásárhelyi elvtárs, maga nem érti, miről van itten szó!” Vásárhelyi Miklóssal életének '45 és '56 közötti szakaszáról beszélget Hegedűs B. András és Kozák Gyula. *Beszélő*, 6. évf., 10. sz., <http://beszelo.c3.hu/01/10/05vasarhelyi.html> (utolsó letöltés: 2014. március 6.).
- Jenei Károly & Pető Iván (1978): *A Papíripari Vállalat Fűzfői Papírgyárának története, 1928–1978*. A Papíripari Vállalat Fűzfői Papírgyára.
- Klein Tamás (2012): Adalékok a Horthy-korszak sajtórendészeti szabályozásához. I. 1919–1931. *In Medias Res*, 2. sz., 182–198. o.
- Klein Tamás (2013): Adalékok a Horthy-korszak sajtórendészeti szabályozásához. II. Sajtószabadság és/vagy nemzet-érdek – egy „öncélú nemzeti állam” sajtószabályozása, 1931–1936. *In Medias Res*, 1. sz., 45–65. o.
- Klettner Csilla (2004): Balogh István páter politikai pályája. In: Schmidt Mária (szerk.): *Korrajz 2002. A XX. Század Intézet évkönyve*. Budapest, XX. Század Intézet.
- Korom Mihály (1981): *Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányának és a fegyverszünet, 1944–1945*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mares Valéria (1984): *A Csepeli Papírgyár krónikája. II. köt. 1945–1963. A felszabadulástól a Papíripari Vállalat megalakulásáig*. Budapest: MTESZ.
- Miklós Péter (2012): Balogh István politikai pályája. Doktori (PhD) értekezés. *Kézirat*, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1663/1/Miklos_Peter_doktori.pdf (utolsó letöltés: 2013. április 14.).
- Nagy Gábor (2013): Nagy Ferenc és Rajk László sajtórendészeti vitája 1946-ban: Adalékok Rajk László belügyminiszteri működéséhez. *In Medias Res*, 2. sz., 247–260. o.
- Pintér István & Szabó Bálint (1978): *A népfrontmozgalom Magyarországon: Történeti áttekintés*. Budapest: Kossuth & Hazafias Népfront.
- Rojkó Annamária (2011): *Aki a korát megelőzte: Aschner Lipót élete*. Budapest: Kossuth.
- Siklós András (1963): A magyarországi sajtó a forradalmak időszakában, 1918–1919. *Magyar Könyvszemle*, 1–2. sz., 73–85. o.
- Varga Sándor (1985): *A magyar könyvkiadás és könyvkereskedelelem, 1945–1957*. Budapest: Gondolat.
- Vass Henrik & Zalai K. László (1991): *A tájékoztatás intézményrendszere és munkásmozgalmi elitje, 1944–1948*. Budapest: Trifer.
- Vida István (1986): *Koalíció és pártharcok, 1944–1948*. Budapest: Magvető.
- Zalai K. László (1990): Lapengedélyezés, lapbetiltás, papírkiutalás, 1945–48. Koalíciós receptek IV. *Első Kézből*, 10. sz., 26–27. o.
- Zalai K. László (1993): Volt egyszer egy médiaháború: Sajtó és politika 1944–1948. *Társadalmi Szemle*, 6. sz., 66–74. o.

Nyomtatott források

- A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei (1975), 1945–1946. Szerkesztette Gáspár Ferenc, Halasi László. Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 1975. (Budapest Főváros Levéltára forráskiadványai, 7.)
- Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei (1997), 1944. december 23. – 1945. november 15. A–B. kötet. Szerkesztette, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Szűcs László. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 1997. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok, 28.)
- Pártközi (2003): Pártközi értekezletek: Politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció 1944–1948. Válogatta, szerkesztette, jegyzetekkel ellátta Horváth Julianna et al. Budapest: Napvilág Kiadó, 2003.

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Miniszterelnökség. Általános iratok XIX-A-1-j.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Tájékoztatásügyi Minisztérium iratai XIX-I-10.

Sz. Nagy Gábor a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának munkatársa. Kutatási területe a koalíciós időszak sajtó- és tájékoztatástörténete, valamint az 1945 és 1947 közötti magyarországi indexek története. Email: sz.nagy.gabor@gmail.com